

SUUREN VALIOKUNNAN LAUSUNTO 3/2003 vp

Hallituksen esitys Tsekin, Viron, Kyproksen, Latvian, Liettuan, Unkarin, Maltan, Puolan, Slovenian ja Slovakian liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja näiden valtioiden kanssa tehtyjen Eurooppa-sopimusten voimaansaattamislakien kumoamisesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä lokakuuta 2003 lähettäessään hallituksen esityksen Tsekin, Viron, Kyproksen, Latvian, Liettuan, Unkarin, Maltan, Puolan, Slovenian ja Slovakian liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen (jäljempänä liittymissopimus) hyväksymisestä sekä laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja näiden valtioiden kanssa tehtyjen Eurooppa-sopimusten voimaansaattamislakien kumoamisesta

(HE 78/2003 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että suuren valiokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- osastopäällikkö Jan Store ja lähetystöneuvos Soili Mäkeläinen-Buhanist, ulkoasiainministeriö.

HALLITUKSEN ESITYS

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Euroopan unionin nykyisten 15 jäsenvaltion ja kymmenen hakijamaan kesken neuvotellun sopimuksen hakijamaiden liittymisestä unioniin sekä lakiehdotukset liittymissopimuksen lakitasoisten määräysten voimaansaattamisesta ja hakijavaltioiden kanssa tehtyjen Eurooppa-sopimusten voimaansaattamislakien kumoamisesta.

Liittymissopimus, josta tulee osa Euroopan unionin primäärilainsäädäntöä, koostuu kolmesta artiklasta. Ensimmäisen artiklan mukaan hakijavaltiot tulevat unionin primäärioikeuden muodostavien sopimusten osapuoliksi niine mukautuksineen ja siirtymäjärjestelyineen, jotka käyvät ilmi sopimuksen liitteenä olevasta asiakirjasta (liittymisasiakirja). Artiklat 2 ja 3 koskevat sopimuksen allekirjoittamista ja ratifiointia.

Liittymisasiakirja pitää sisällään ne Euroopan unionin toimielinjärjestelmän sekä primääri- ja sekundaarilainsäädännön mukautukset, jotka aiheutuvat 10 uuden jäsenvaltion liittymisestä unioniin. Liittymisasiakirjaan on lisäksi otettu 10 liittymissopimukseen kuuluvaa pöytäkirjaa, päätösasiakirja sekä yhteensä 44 julistusta, jotka joko kaikki sopimuspuolet yhdessä ovat

antaneet tai erät niistä tahi vain yksittäinen sopimuspuoli.

Liittymissopimus tulee kansainvälisesti voimaan 1.5.2004, jos kaikki nykyiset jäsenvaltiot ratifioivat sen 30.4.2004 mennessä; hakijavaltioiden osalta se tulee voimaan vain niissä valtioissa, jotka sen ratifioivat sanottuun päivämäärään mennessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa sopimuksen ja lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomauksin.

Hallituksen esitykseen johtaneeseen kansalliseen kannanmuodostukseen sekä kansainvälisiin neuvotteluihin on sovellettu vuosien 1992 ja 1994 perustuslakien uudistuksilla voimaan saatettua Euroopan unionin asioiden kotimaisen valmistelun järjestelmää. Järjestelmän oleellisenä sisältönä on, että valtioneuvosto hakee eduskunnan suurelta valiokunnalta tai ulkoasiainvaliokunnalta ennakkollisen hyväksymisen Suomen Euroopan unionin neuvostossa edustamalle poliitikalle, jolloin eduskunta puolestaan sitoutuu ennakkolta hyväksymänsä linjan mukaisen ratkaisun voimaansaattamiseen. Muodolliselta kannalta suuren valiokunnan tehtäväksi jää näin ollen lähinnä tarkastella hallituksen esitystä siltä osin, onko eduskunnalla ollut tilaisuus osallistua asian kansalliseen valmisteluun ja onko eduskunnan kantaa noudatettu valtiosäännön edellyttämällä tavalla.

Kysymys Euroopan unionin laajentumisesta kesken ja itäisen Euroopan entisiin suunnitelmatalousmaihiin sekä Kyprokseen ja Maltaan on ollut ajankohtainen koko sen ajan, kun Suomi on ollut unionin jäsen. Laajentuminen oli keskeisin peruste unionin perussopimukset tarkistavien Amsterdamin sopimuksen (HE 245/1997 vp; valmistelut E 13/1995 vp) ja Nizzan sopimuksen (HE 93/2001 vp; valmistelut E 32/1999 vp ja

VNS 1/2000 vp) neuvottelemiselle sekä vuosien 2002—2003 Eurooppa-neuvottelukunnan ja lokakuussa 2003 käynnistyneen hallitusten välisen konferenssin (E 139/2002 vp ja VNS 2/2003 vp) koolle kutsumiseen, joihin suuri valiokunta on ottanut seikkaperäisesti kantaa. Laajentuminen liittyi keskeisesti myös vuonna 2001 käsiteltyyn kysymykseen Euroopan unionin tulevaisuudesta (E 27/2001 vp ja VNS 3/2001 vp), josta valiokunta myös antoi lausuntoja. Laajentumisstrategiaa, hakijavaltioiden liittymisen valmisteluja sekä laajentumisen rahoitusta ja nk. Agenda 2000 -kokonaisuutta on käsitelty suuressa valiokunnassa eri asiayhteyksissä (E 44/1997 vp, E 26/1998 vp, U 11/1998 vp ja U 12/1998 vp). Edellä lueteltujen erillisiin valiokunnan lausuntoihin tai mietintöihin johtaneiden selonteokojen, kirjelmien ja selvitysten lisäksi valiokunta on säännöllisesti saanut valtioneuvoston asianomaisilta jäseniltä selvityksiä laajentumisneuvottelujen edistymisestä ja laajentumista tukevien järjestelyjen valmistelemisesta Euroopan unionin toimielimissä.

Perustuslain säännöksiä eduskunnan oikeudesta osallistua Suomen EU-politiikan muotoiluun on laajentumisasiassa noudatettu.

Eduskunnan eri yhteyksissä julkilausumat kannanotot laajentumisesta voi tiivistää seuraavaan sitaattiin: "Euroopan laajeneminen kesken ja itäisen Euroopan entisiin suunnitelmatalousmaihiin on merkitykseltään historiallinen ratkaisu. Sillä päätetään toisen maailmansodan jälkeinen maanosamme jako kahteen keskenään vihamieliseen ryhmään. Unionin laajentuminen on näin ollen strateginen ratkaisu Euroopan tur-

vallisuuden vahvistamiseksi. Euroopan unionin perusperiaatteisiin kuuluu se, että unionin on oltava avoin kaikille maanosan demokratioille, jotka hyväksyvät unionin päämäärät ja säännöt. Valiokunta katsoo, että Euroopan unionin laajenemisen on oltava Suomen Eurooppa-politiikan ensisijainen lähtökohta, johon liittyen Agenda 2000 -tiedonannossa käsiteltyt muut kysymykset ovat välineellisiä (SuVL 3/1997 vp)".

Liittymissopimuksen allekirjoitus Ateenassa 16.4.2003 oli myös Suomen turvallisuuspoliittisten ja taloudellisten etujen mukainen strateginen saavutus.

Euroopan komissio julkisti 5.11.2003 edistymisraporttinsa hakijavaltioiden valmiudesta unionin jäsenyyteen. Raportin mukaan kaikki hakijavaltiot ovat panneet täytäntöön suurimman osan jäsenyyden edellyttämistä uudistuksista. Eräiden hakijavaltioiden osalta komissio kuitenkin mainitsee lukuisia aloja, joilla hakijavaltioilta odotetaan kiireellisiä toimenpiteitä. Valiokunta katsoo, että jäsenyyden edellytyksenä olevaan säädösten yhdenmukaistamiseen tulee suhtautua ankarasti etenkin silloin, kun tuotteiden ja palvelujen vaatimuksilla on suora yhteys yksittäisten kuluttajien turvallisuuteen.

Suomi laajentuneessa Euroopan unionissa

Liittymissopimuksen tullessa voimaan 1.5.2004 Euroopan unionin itäraja keskisessä Euroopassa siirtyy 400—700 kilometriä itään. Unionin ja entisen Neuvostoliiton seuraajavaltioiden Venäjän, Valko-Venäjän ja Ukrainan välinen raja kaksinkertaistuu, kun Suomi ei enää ole ainoa unionin jäsen, jolla on yhteinen raja Venäjän kanssa. Laajentuminen on omiaan vahvistamaan maamme suhteellista geopoliittista asemaa. Rajanaapuruus samalla korostaa unionin tarvetta kehittää ja tiivistää suhteitaan Venäjään. Tavoitteena on ystävällisiin suhteisiin perustuva vakaus ja molempia osapuolia hyödyttävä taloudellinen yhteistoiminta.

Laajentuminen jatkuu. Helsingin Eurooppa-neuvostossa unioni sitoutui ottamaan jäsenekseen myös Bulgarian, Romanian ja Turkin, kun nämä valtiot täyttävät jäsenyyden ehdot. Myös Länsi-Balkanin, siis entisen Jugoslavian, tasa-

valloille tulee tarjota mahdollisuus liittyä aikaan unionin jäsenvaltioiksi. Näin mahdollistetaan Balkanin vakauttaminen.

Tänä vuonna työnsä päättäneen Euroopan tulevaisuutta käsittelevän valmistelukunnan (konventin) sekä lokakuussa 2003 alkaneen hallituksen välisen konferenssin aikana uudet jäsenvaltiot ovat jo osallistuneet käytännössä täysivaltaisesti unionin tulevaisuuden määrittelemiseen. Valiokunta panee merkille, että uusien jäsenvaltioiden enemmistö on liittynyt Suomen kanssa niihin jäsenvaltioihin, jotka ajavat unionin yhteisöllisyyttä sekä jäsenvaltioiden tasa-arvoa korostavia muutoksia konventin ehdotuksiin.

Toisin kuin vuonna 1995 toteutuneessa unionin laajentumisessa liittymisasiakirjan siirtymäsäännöksistä osa on laadittu suojelemaan vanhojen jäsenvaltioiden etuja, muun muassa uusista jäsenvaltioista tulevan työvoiman liian voimakasta liikkumista vastaan. Valiokunta tunnustaa tarpeen varautua työmarkkinoiden vakautta horjuttavaan työvoiman liikkumiseen, mutta korostaa, että vanhojen jäsenvaltioiden, Suomi mukaan lukien, on syytä osoittaa pidättyvyyttä toimissa, jotka viime kädessä asettavat eri jäsenvaltioiden kansalaisia eriarvoiseen asemaan.

Uusiin jäsenvaltioihin sovelletaan alusta lähtien unionin alue- ja rakennepoliitiikan rahoitus sääntöjä. Uusien, laajentuneen unionin keskiarvoa merkittävästi köyhempien jäsenvaltioiden liittyminen unioniin tulee vääjäämättä siirtämään alue- ja rakennepoliittisten toimien sekä koheesiorahaston menojen painopistettä uusiin jäsenvaltioihin. Tämä on johdonmukaista unionin solidaarisen luonteen kanssa. Se ei kuitenkaan poista Suomen pohjoisten ja harvaan asutujen alueiden oikeutusta tukeen. Kysymys siitä on ratkaistava neuvoteltaessa vuosien 2007—2012 rahoituskehyksistä.

Laajentumisella on yhteys myös unionissa valmisteltavana olevaan kysymykseen aluepolitiikan uudistamisesta sekä mm. rahoituskehukseen. Ennakoimatta tulevaa keskustelua suuri valiokunta huomauttaa, että tähän kokonaisuuteen sisältyy myös periaateratkaisu itäisen Keski-Euroopan välttämättömien maatalousuudis-

tusten suunnasta tehomaatalouden tai pienemmän mittakaavan ja luonnonmukaisemman viljelyn suuntaan.

Lausunto

Lausuntonaan suuri valiokunta esittää

että ulkoasiainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 14 päivänä marraskuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Ville Itälä /kok	Jan Vapaavuori /kok
jäs.	Mikko Elo /sd	Jari Vilén /kok
	Jukka Gustafsson /sd	Matti Väistö /kesk
	Pertti Hemmilä /kok	vjäs. Eero Akaan-Penttilä /kok
	Toimi Kankaanniemi /kd	Sirkka-Liisa Anttila /kesk
	Mari Kiviniemi /kesk	Timo Kalli /kesk
	Katri Komi /kesk	Jari Koskinen /kok
	Risto Kuisma /sd	Jere Lahti /kok
	Miapetra Kumpula /sd	Minna Lintonen /sd
	Tapani Mäkinen /kok	Antti Rantakangas /kesk
	Juha Rehula /kesk	Timo Soini /ps
	Jouko Skinnari /sd	Satu Taiveaho /sd
	Kari Uotila /vas	Pentti Tiusanen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Peter Saramo.